

104603

Gjenpart.

P. M.

vedr. behandlingen av Kullmann-saken.

1. I et møte 30. 11. 1932 mellom statsrådene Tredal og Vik, stortingsmann Noseid og statsråd Quisling blev man enige om følgende ordning i Kullmann-saken overensstemmende med et av justisministeren koncipert utkast:

"Kullmann-saken fremnes foreløpig ved at civilt søksmål anlegges etter Ikrafttredelseslovens § 10 for å få kaptein Küllmann fraamt sitt embede. Spørsmålet om hans overtredelse av de øvrige paragrafer i straffeloven og den militære straffelov undergis fortsatt etterforskning."

Statsråd Vik optrådte ved daværende leilighet som befullmektiget representant for statsministeren.

Overensstemmende med foranstående utarbeidet Forsvarsdepartementet forslag til innstilling og denne blev fremlagt i forberedende statsråd 1. 12. 1932. I denne innstillings forslag til resolusjon var foruten spørsmålet om civilt søksmål også direkte medtatt som et eget resolusjonspunkt beslutningen om at straffetiltale skulde undergis fortsatt etterforskning.

Idet forsiktig henvises til statsråd Quislings brev av 5.12.1932 til statsråd Tredal, bemerkes videre at ved påfølgende diskusjon om denne innstilling kom man tilslutt til enighet om at beslutningen om fortsatt etterforskning skulde inntas i foredraget og ikke i selve den avsluttede formelle innstilling.

2. Overensstemmende hermed utarbeidet Forsvarsdepartementet et nytt utkast som, etter å ha vært tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen, blev behandlet i regjeringskonferanse tirsdag 6. 12

- 2 -

Da det under diskusjonen av statsministeren var hevdet en opfatning av riksadvokatens stilling som øverste påtalemyndighet, som Forsvarsdepartementet ikke var enig i (Forsvarsdepartementets standpunkt er utformet i nevnte brev til statsråd Trædal av 5. 12. 1932) blev besluttet at den uenighet ikke behynde å pointeres, likeledes blev antydet enkelte redaksjonelle endringer, og utenriksminister Braadland fikk det oppdrag å foreta disse og fremlegge et nytt utkast.

3. Det nye utkast til innstilling blev så utarbeidet av utenriksministeren, renskrevet i utenriksdepartementet, tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen, og uten nogen forandringer fremlagt av Forsvarsdepartementet, og vedtatt i forberedende statsråd 9. 12., og i statsråd hos Kongen 10. s. mnd..

I Forsvarsdepartementet 2net utkast var bl. a. anført:

"Departementet skal bemerke at da det her dreier sig om ulovlige(straffbare) handlinger, som hvis de uhindret får utsøvs kan få alvorlige konsekvenser for landet, så finner Departementet at straffeforfolgningen ikke bør stilles i bero inntil det civile sakmål er avgjort, men at etterforskningen bør fortsettes, idet denne hittil sees å ha innskrenket sig vesentlig til å innta en skriftlig uttalelse fra kaptein Kullmann. Riksadvokaten uttaler selv at "det er mulig at man ved fortsatt etterforskning vil kunne erholde oplysninger av betydning for bedømmelsen av siktedes forhold.""

I utenriksministerens utkast var denne passus slsifet for å undgå å pointere motsetningen til riksadvokatens uttalelser. Til gjengjeld var i følgende avsnitt ordet "etterforskning" erstattet med "den fortsatte etterforskning", således at dette uttrykk dog

- 3 -

allikevel skulde innebære at regjeringens forutsetning var at etterforskningen mot kaptein Kullmann fortsattes uten hensyn til det civile saksmål. Denne betydning, som var grunnlaget for sakens behandling, skulde helt klart fremgå av uttrykket sammenholdt med følgende passus i den vedtatte innstilling:

"Da det således i nærværende innstilling kun gjelder et civilt saksmål, er det ikke nødvendig nu å komme nærmere inn på kaptein Kullmanns forhold likeoverfor de paragrafer i straffelovgivningen som han må antas å ha overtrådt."

Denne opfatning blev uttrykkelig verifisert både av statsrådene Trædal og Quisling, og bekreftet i regjeringen.

Spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann står etter regjeringens beslutning helt åpent og er avhengig av resultatene av den fortsatte etterforskning, hvis ledelse imidlertid selvfølgelig er overlatt riksadvokaten.

Efter nevnte avgjørelse av saken blev det enstemmig besluttet at såvel hele innstillingen som følgende pressemeldelse skulde tilstilles pressen :

"Kullmann-saken. Øverensstemmende med Forsvarsdepartementets innstilling er i statsråd idag besluttet at Kullmann-saken foreløbig fremmes ved at kaptein Kullmann straks suspenderes fra sitt embede, og at civilt saksmål anlegges etter § 10 i lov om straffelovens ikrafttreden, for å få kapteinen demt fra embedet. Spørsmålet om videre straffeforfølging mot kaptein Kullmann så vel som mot de øvrige som er nevnt i Forsvarsdepartementets anmeldelse, undergis fortsatt etterforskning".

Denne pressemeldelse blev oplæst i statsråd og påhørt med opmærksomhet og diskutert, så enhver misforståelse skulde være uelukket.

- 4 -

4. Den 13. 12. 1932 uttalte imidlertid statsminister Hundseid til "Dagbladet":

"Regjeringens avgjørelse er helt ut i overensstemmelse med riksadvokatens innstilling. Der reises civilt søksmål mot kaptein Kullmann for å få ham fradømt sitt embete. Samtidig holder man sig som innstillet av riksadvokaten - adgangen åpen til straffesak, men det blir bare aktuelt hvis det civile søksmål mot formodning ikke skulde føre frem. Hvis altså kaptein Kullmann ved det civile søksmål blir fradømt sitt embete, er dermed saken avgjort. Spørsmålet om straffesak blir det som sagt først hvis dommen i den civile sak ikke skulde gå ut på embedsfortapelse."

Som det fremgår av foranstående er denne statsministerens uttalelse ikke overensstemmende med de virkelige forhold. Regjeringen fulgte ikke riksadvokatens innstilling forsiktigvis da denne gikk ut på straks å anlegge civilt søksmål, mens spørsmålet om straffetiltale stod helt åpent, likeledes standpunkttagen til riksadvokatens uttalelser i denne side av saken. I det foredrag som ligger til grunn for den kgl. res. og som var enstemmig vedtatt av regjeringen blev endog understreket at man i motsetning til riksadvokaten ikke kan betrakte kaptein Kullmann'm. fl.s optreden som utslag av en ytterliggående passifistisk opfatning, og heller ikke som en løsreven episode, men tværtimot som et ledd i en planmessig revolusjonsvirksomhet. Bl.a. statsråd Quisling tok desuten på en rekke punkter bestemt avstand fra riksadvokatens uttalelser og forbeholdt sig nærmere å inngå disse når sakens dokumenter blev tilbakesendt i forbindelse med den fortsatte etterforskning. Den tolkning av regjeringens beslutning som er gjengitt i nevnte samtale med "Dagbladet" har aldri vært opp i regjeringen før regjeringens beslutning ble fattet, men er siensynlig en mening om saken som statsministeren dannet sig etter en samtale med riksadvokaten efterat

- 5 -

regjeringens beslutning var fattet. Statsministeren oplyste i regjeringen samme dag som samtalen med "Dagbladet" fant sted at han hadde funnet riksadvokatens betenkning så uklar, at han hadde ringt op til ham og bedt om en nærmere forklaring, og det var denne forklaring som er gjengitt for "Dagbladet", men som altså står helt i strid med den enstemmige regjeringsbeslutning. At spørsmålet om at straffesak mot kaptein Kullmann skulle avhenge av utfallet av det civile saksøksmål var ikke behandlet av regjeringen. Det er heller ikke så - som forklart av statsministeren i trontaledebatten - at straffetiltalen mot kaptein Kullmann skulle avhenge av resultatene av etterforskningen mot de øvrige som er nevnt i Forsvarsdepartementets anmeldelse. Men det er uttrykkelig beslutning om at etterforskningen også skulle fortsette vedr. kaptein Kullmanns forhold. Det var jo nettop dette som dannet grunnlaget for det inngitte "forlik". Den nevnte versjon er kun et moment som blev anført i diskusjonen av justisministeren for å vise at man under enhver omstendighet ikke kunde ta standpunkt mot straffetiltale likeoverfor kaptein Kullmann, idet jo riksadvokaten selv forutsatte fortsatt etterforskning mot de øvrige anmeldte, og denne etterforskning jo meget vel kunde gi resultater som gjorde at spørsmålet om straffetiltale måtte tas opp igjen for kaptein Kullmanns vedkommende.

Den anførte fortolkning er forsvarlig også i positiv strid med statsministrengs uttalelser til "Dagbladet", hvorefter saken mot kaptein Kullmann skulle være endelig avgjort hvis han ved det civile saksøksmål ble fraiden i sitt embede.

5. Ovennevnte uttalelse av statsministeren til "Dagbladet" blev brukt som grunnlag for en rekke angrep på statsråd Quisling i venstre- og arbeiderpressen. Den offisielle, av regjeringen enstemmig vedtatte pressemeldelse, blev fremstillet som en illojal manøvre av

statsråd Quisling og som skandaløst misvisende.

Den således skapte situasjon var av den art, at regjeringen fant at det burde sendes ut en beriktigelse av statsministerens uttalelser. Imidlertid viste det sig selvfølgelig umulig å finne en redaksjon, som samtidig med å være overensstemmende med de virkelige forhold, ikke helt måtte desavouere statsministeren med derav følgende konsekvenser. Statsråd Quisling, som i første rekke hadde krav på at en sådan beriktigelse blev utsendt, hadde i det hele tatt ikke forlangt det, men anbefalte at man ignorerte "Dagbladet". Så meget mere som statsministeren selv innså at han hadde laget en uholdbar situasjon, som ikke kunde ha andre følger enn at han måtte trekke seg ut av politikken, og også 14. 12. 1932 om aftenen erklærte likeoverfor statsråd Quisling, at han on kort tid aktet å trekke seg tilbake både som statsminister og stortingsmann.

Overensstemmende hermed blev man stående med ikke å utsende nogen beriktigelse.

6. I siste halvdel av desember 1932 var sakens dokumenter hos regjeringsadvokaten i forbindelse med det civile saksmål. Så snart dokumentene kom tilbake derfra skulde de av Forsvarsdepartementet sendes til riksadvokaten for fortsatt etterforskning så vel mot kaptein Kullmann som mot de øvrige anmeldte.

Overensstemmende hermed utarbeidet statsråd Quisling i julen en oversendelsesskrivelse. I dennes første del blev påpekt en rekke punkter hvor etterforskning var ønskelig. Den øvrige del av skrivelsen var en imstegsdels av riksadvokatens uttalelse i saken, sammenfallende med det personlige P.M. av statsråd Quisling, som senere er offentliggjort.

- 7 -

Utkastet til oversendelsesskrivelsen blev tilstillet de forskjellige medlemmer av regjeringen. Imidlertid erklarte statsministeren etter å ha satt sig inn i skrivelsen, at hvis den skulle sendes, så hadde han intet annet å gjøre enn å innlevere sin avskjedsansøkning. Efter henstilling fra forskjellige medlemmer av regjeringen gikk statsråd Quisling derfor med på at kun den første del av skrivelsen skulle sendes som oversendelsesskrivelse fra selve Forsvarsdepartementet. Mens imøtegåelsen av riksadvokatens uttalelser skulle gå som et personlig P.M.,

Således blev også forholdet da sakens dokumenter kom tilbake etter bruken i forbindelse med det civile saksmål. (13. 2. 1933).

7. Efter mottagelsen av dokumentene og skrivelsen vedr. fortsatt etterforskning har riksadvokaten under henvisning til statsministrens novnte uttalelse til "Dagbladet", uttalt til pressen at den kgl. res. i Kullmann-saken måtte omgjøres i tilfelle av fortsatt etterforskning skulle skje, da resolusjonen ikke tok sikte herpå. Lignende meddelelse har riksadvokaten sendt Forsvarsdepartementet. Som svar herpå har Forsvarsdepartementet, mens statsråd Quisling emu var chef, henvist til det foredrag som lå til grunn for den kgl. res. og til den offisielle pressemeldelse, av hvilke to dokumenter fremgår, som ovenfor nærmere påvist, at spørsmålet om straffetiltale mot kaptein Kullmann skal undregis fortsatt etterforskning.

Som det også fremgår av foranstående har statsråd Quisling med engang gjort regjeringen opmerksom på at en sådan misforståelse kunde oppstå på grunn av den uklare form som innstillingen hadde fått. (Jfr. ovenfor pkt. 2.) En uklarhet, som blev ytterligere aksentuert ved statsministerons misvisende uttalelser til "Dagbladet",

- 8 -

og igjen i trontaledebatten, hvor statsministeren etter nu å ha gitt sin tilslutning til Forsvarsdepartementets handlemåte - uttalte :

"Forsvarsdepartementet har tillatt sig å gjøre landets påtalemyndighet opmerksom på en del tilfelle i forbindelse med dette, og redegjør for sitt syn på saken. Så kommer riksadvokatens innstilling og senere den kongelige resolusjon til civilt søksmål mot Kullmann for å få ham fradømt sitt embede etter ikrafttredelseslovens § 10. Først nu blir det riktig mat for Mons. Du store verden for et skuespill og for skuespillere! Man laget en mygg til en elefant, som blev serveret i alle mulige slags saus. Hvad var så denne myggen som voldte all denne ståhei os regjeringens splidaktighet med sig selv og om dens indre oplysning? Det var en ganske liten forskjell i tolkningen av et enkelt punkt i riksadvokatens inestilling.") Riksadvokaten annodet om efterforskning, og det er klart at det under denne etterforskning kan komme frem ting som vi nu ikke kjenner, og som også kan gjøre strafferetslig tiltale nødvendig mot Kullmann. Det kan ingen vite på nuværende tidspunkt. Pressemeddelelsen sikter til dette, mens min uttalelse er bygget på at den kongelige resolusjon er overensstemmende med riksadvokatens innstilling. Begge deler er riktig."

Som det fremgår av ovenstående er begge deler ikke riktig.

V. Q. 2. 3. 1983.

*)

mellan en pressemeldelse och en uttalelse av mig till "Dagbladet". Den konglige resolusjon byggt på riksadvokatens innstilling.